

GENERAAL BEN VILJOEN, 1868-1917

deur

JAN WILLEM MEIJER

Voorgelê ter gedeeltelike vervulling
van die vereistes vir die graad

DOCTOR PHILOSOPHIAE (GESKIEDENIS)

in die

FAKULTEIT LETTERE EN WYSBEGEERTE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
PRETORIA

PROMOTOR: PROF. F. PRETORIUS

MEDEPROMOTOR: PROF. O.J.O. FERREIRA

OKTOBER 1993

Opsomming

Benjamin Johannes Viljoen is in 1868 in die Oos-Kaapse grensgebied gebore. In sy jeug is sy karakter en lewensuitkyk in die tradisie van die grenspionier gevorm.

Jonggetroud het hy in 1889 na Krugersdorp in die ZAR verhuis. Hy het 'n rol in die openbare lewe as joernalis, politikus en veldkornet begin speel. Hy was betrokke by die oprigting van "De Volksvereniging" en die Krugerdorpse Vrywilligerkorps. As 'n aanvanklike aanhanger van Joubert, het hy Kruger later ondersteun.

In 1899 is Viljoen as lid van die Tweede Volksraad verkies. In dieselfde tyd is hy ook tot Spesiale Kommandant van Johannesburg benoem. Met die mobilisasie voor die uitbreek van die Tweede Anglo-Boereoorlog het hy in September 1899 met sy kommando na die Natalse grens vertrek, waar hy aan die gevegte by Elands-laagte en Vaalkrans deelgeneem het.

In Mei 1900 is Viljoen met sy kommando na Johannesburg oorgeplaas. Na die slag by Donkerhoek in Junie 1900 is hy tydens die reorganisasie van die Boeremagte tot generaal benoem. Hy moes die agterhoede van die terugvallende kommando's beskerm. Na die ontbinding van die strydmag in September 1900 het hy 'n groot aantal burgers deur Oos-Transvaal na Pietersburg gelei.

As Assistent-Kommandant-Generaal was Viljoen gedurende die guerrillafase van die oorlog vir die gebied noord van die Delagoaspoorlyn tussen Pretoria en Mosambiek verantwoordelik. In April 1901 het hy ternouernood aan 'n groot-skaalse dryfjag deur die Britte ontkom. In Januarie 1902 is hy in 'n hinderlaag naby Lydenburg gevange geneem en na St. Helena verban.

Na die oorlog het Viljoen na Suid-Afrika teruggekeer. Vanweë 'n verskeidenheid redes het hy nie kans gesien om daar 'n nuwe bestaan te maak nie. Na sy deelname aan die Boerevertoning in St. Louis in die VSA in 1904, het hy 'n aandeel gehad in die vestiging van 'n Boerekolonie in Mexiko. Na 'n jaar het hy hom in Nieu-Mexiko gevestig waar hy in 1917 oorlede is.

Viljoen het sy hele lewe 'n grenspionier gebly, wat veral in sy individualisme gemanifesteer het. Hy was flambojant van geaardheid, romanties, behulpsaam en lojaal. Sy lewenslot het egter te hoë eise aan sy leierskap gestel. Sy individualisme het hom belemmer om in 'n groter georganiseerde eenheid te funksioneer.

Viljoen was die skrywer van 'n aantal boeke oor die Anglo-Boereoorlog en die Suid-Afrikaanse geskiedenis.

Summary

Benjamin Johannes Viljoen was born in the East-Cape border district in 1868. His character and outlook on life were formed in the tradition of the moving frontier.

Shortly after his marriage he went to Krugersdorp (Transvaal) in 1889. He played a role in public life as a journalist, politician and fieldcornet. He took part in the establishing of the political organisation "De Volksvereniging" and a military volunteer corps at Krugersdorp. Initially a follower of Joubert, he became a Kruger supporter afterwards.

In 1899 Viljoen was elected to the Second Volksraad. At the same time he was appointed Special Commander of Johannesburg. In September 1899 he led his commando to the Natal border, where he took part in the battles at Elandslaagte and Vaalkrans in the first months of the Anglo Boer War.

During May 1900 Viljoen and his men were transferred to Johannesburg. After the battle of Diamond Hill in June 1900, Viljoen was appointed as general during the reorganisation of the Boer army. He had to protect the rear of the retreating Boer forces. After the resolving of the Boer army in September 1900, Viljoen led a great number of his men to Pietersburg.

During the guerrilla war Viljoen was Assistant Commander in Chief and responsible for the territory north of the Delagoa railway between Pretoria and Mozambique. In April 1901 he barely escaped a huge British round-up. Viljoen was ambushed near Lydenburg in January 1902 and eventually banished to St. Helena.

After the war Viljoen returned to South Africa but, owing to various reasons, he did not see his way in building a new life there. Viljoen took part in the Boer War display in St. Louis (USA) in 1904 and eventually he went to Mexico where he participated in the establishing of a Boer Settlement. After a year he went to New Mexico where he died in 1917.

His whole life Viljoen was a frontiersman. This became clear especially in his individualism. He was flamboyant, romantic, helpful and loyal. His destiny however overrated his ability as a leader. His individualism hampered him to co-operate in a bigger organized unity.

Viljoen wrote several books about the Anglo Boer War and South African history.

INHOUD

	Bladsy
INHOUD	1
KAARTE EN FOTOS'S	2
AFKORTINGS	3
VOORAF	4
INLEIDING	5
Hoofstuk I OP PAD NA DIE TOEKOMS	11
Hoofstuk II DIE JOERNALIS	27
Hoofstuk III DIE POLITIKUS	43
Hoofstuk IV DIE VELDKORNET	68
Hoofstuk V DIE KOMMANDANT	95
Hoofstuk VI DIE GENERAAL (I) - 1900	134
Hoofstuk VII DIE GENERAAL (II) - 1901	171
Hoofstuk VIII DIE KRYGSGEVANGENE	211
Hoofstuk IX OP PAD NA 'N NUWE TOEKOMS	231
BRONNE	245

KAARTE

	Bladsy
Die Johannesburgkommando in Natal, Oktober 1899.	101
Die slag by Elandslaagte, 21 Oktober 1899.	104
Die Johannesburgkommando by Ladysmith, November 1899.	108
Die slag van Colenso, 15 Desember 1899.	111
Die Johannesburgkommando aan die Tugelalinië, Des. 1899 - Febr. 1900.	112
Die slag van Vaalkrans, 5 Februarie 1900. Geografiese omstandighede en militêre ontplooiing voor die slag.	115
Die slag van Vaalkrans. Britse skynaanval op Brakfonteinhoogtes, die oggend van 5 Februarie 1900.	116
Die slag van Vaalkrans. Die Britse aanval in die middag van 5 Febr. 1900.	118
Die slag van Vaalkrans. Vervolg en einde van die geveg op 6 en 7 Februarie 1900.	120
Die Johannesburgkommando in Natal, Maart tot Mei 1900.	126
Die Britse aanval op Johannesburg, 27 - 29 Mei 1900.	130
Die slag van Donkerhoek. Die tweede dag, 12 Junie 1900.	135
Die geveg by Bapsfontein, 16 Julie 1900.	140
Die slag van Bergendal, regterflank van die Boeremagte, 27 Augustus 1900.	146
Die Britse opmars van Belfast na Nelspruit, 1 - 15 September 1900.	151
Die tog deur Oos-Transvaal, 17 Sept. tot 19 Okt. 1900.	156
Die terugtog na die Oosterspoor, November 1900.	160
Die geveg by Renosterkop, 29 November 1900.	163
Die slag van Helvetia, 29 Desember 1900.	166
Die sentrale deel van Viljoen se bevelsgebied.	172
Die Britse dryfjag, April 1901. Die Britse opmars.	179
Die Britse dryfjag, April 1901. Viljoen se ontsnapping.	185
Viljoen se bewegings, Mei - Junie 1901.	191
Viljoen se bevelsgebied ten weste van Lydenburg, Julie 1901 - Jan. 1902.	204
Viljoen se bevelsgebied ten ooste van Lydenburg, Julie 1901 - Jan. 1902.	208

FOTO'S

Erkenning word gegee vir die vriendelike toestemming vir die publikasie van die onderstaande foto's deur die Transvaalse Argiefbewaarplek.

	Bladsy
Benjamin Johannes Viljoen (7 Sept. 1868 - 14 Jan. 1917).	
Foto geneem omstreeks 1908.	10
Ben Viljoen se ouers, Wynand Johannes Viljoen en Susanna Magdalena Storm.	26
Ben en Lenie Viljoen en hul oudste seun Wynand Eugène, omstreeks 1895.	26
Offisiere van die Krugersdorpse Vrywilligerkorps (KVC).	94
Kmdt. Ben Viljoen by die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog.	94
Ben Viljoen as generaal tydens die oorlog. Die foto is waarskynlik in 1901 te Pelgrimsrus geneem.	170
Ben Viljoen in fantasie-uniform in die VSA.	170
Ben Viljoen word as gevangene van Lydenburg na Machadodorp gebring.	210
Genl. Ben Viljoen en genl. P.A. Cronjé met drie seuns van pres. T. Roosevelt tydens die Wêreldskou in St. Louis, VSA, in 1904.	210

AFKORTINGS

Soos gebruik by die verwysings na die onderskeie argiefgroepe:

- CJC Archives of the Central Judicial Commission, 1902-1906.
- CS Archives of the Colonial Secretary Transvaal, 1901-1910.
- CT Archives of the Colonial Treasurer Transvaal, 1900-1910.
- IOP Archives of the Intelligence Officer to the Military Governor, Prtoria.
- FK War Office Records (Fotokopieë).
- Jg Argief van die Landdros van Johannesburg.
- KG Argief van die Kommandant-generaal van die ZAR.
- LA Leydsargief.
- LAJ Archives of the legal assistant to the Military Governor, Johannesburg.
- LD Archives of the Law Department.
- LSK Archives of the chief of the Division of Sheep, 1903-1917.
- M Mikrofilms.
- MM Archives of the Secretary of mines, 1901-1910.
- OD Argief van die Superintendent van Onderwys van die ZAR.
- PMO Archives of the Provost Marshal at the Army Headquarters, 1900-1903.
- SOPOW Archives of the Staff-Officer, Prisoners of War, Cape Town, 1900-1903.
- SAB Sentrale Argiefbewaarplek.
- SP Argief van die Staatsprokureur van die ZAR.
- SS Argief van die Staatsekretaris van die ZAR.
- SSA Argief van die Staatsekretaris binneland van die ZAR.
- TAB Transvaalse Argiefbewaarplek.
- UR Argief van die Uitvoerende Raad van die ZAR.
- VAB Vrystaatse Argiefbewaarplek.
- ZKR Argief van die Landdros Krugersdorp, 1888-1900.
- ZTPD Argief van die Griffier van die Hooggeregshof van die ZAR.

Verder word die volgende afkortings in die teks sowel as in die voetnote gebruik:

- NZASM Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maatschappij.
- OVS Oranjevrijstaat.
- ZAR Zuid-Afrikaansche Republiek.
- ZARP Zuid-Afrikaansche Republiek Politie.

By die afkortings is die reëls van die Afrikaanse Woordelys en Spelreëls, agste uitgawe, 1991, gevolg.

VOORAF

Wanneer die voorwoord ten slotte geskryf word, is dit gepas om 'n oomblik stil te staan by die feit dat die proefskrif nie sonder die hulp en ondersteuning van talle persone en instansies voltooi sou kon word nie.

Die personeel van verskeie argiewe het deur die jare geduldig hul onmisbare deel bygedra. Daar word in die besonder melding gemaak van die medewerking van die personeel van die Staatsargief te Pretoria. Hulle het ongeordende argiewe, wat normaalweg nie toeganklik is nie, vir my navorsing beskikbaar gestel. Ook die personeel van die Sentrale Biblioteek se Koerant- en Tydskrifafdeling het uit hul pad gegaan om ou koerante in afgeleë stoorplekke te gaan soek wat uiters waardevolle materiaal verskaf het. Die N.G. Kerk se argief het besondere hulp verleen deur andersins ontoeganklike argiefstukke ter insae aan my te gee. Die museum van Krugersdorp was my veral behulpsaam om ter plaatse die doen en late van die Viljoenfamilie na te speur - 'n soektog wat interessante gewens opgelewer het.

Talle persone wat van my navorsing kennis gedra het, het my van inligting voorsien. Dit het gewissel van fotokopieë van ontbrekende artikels tot inligting ten opsigte van gespesialiseerde detail. Wat die laaste betref is ek baie dank verskuldig aan die prettige korrespondensie met die argivaris van die Orde van Vrymesselaars in Den Haag, Nederland. Deur hom by name te noem word hulle wat in biblioteke en argiewe brokkies inligting vir my versamel het, of my uit eie bronne en kennis te hulp gekom het, nie vergeet nie.

'n Besonder woord van dank is bestem vir my promotor, prof. F. Pretorius. By die eerste ontmoeting, so baie jare gelede tydens 'n seminar vir tweedejaargeskiedenisstudente aan UNISA, het ons nie gewet dat dit die begin was van 'n lang pad wat deur al die stadiums van akademiese studie tot by die doktorsgraad sou lei nie. Dit was ook 'n aangename pad met goeie persoonlike kontak en besonder aangename samewerking. Dit is 'n pad waaraan met dankbaarheid en erkenning teruggedink word. Dit geld ook die kontak met prof. O.J.O. Ferreira. Die gesamentlike pad was korter en as mede-promotor was hy meer die man op die agtergrond, maar uit sy kommentare en advies het sy intensiewe betrokkenheid by die navorsing baie duidelik geblyk, wat inderdaad stimulerend was.

Die navorsing en skryfproses vereis baie tyd en opoffering. Vir 'n begeesterde navorser is daar nie eintlik sprake van opofferings nie, maar dit geld wel vir diegene in sy onmiddellike omgewing, veral vir sy vrou en kinders. Die skrywer self het die genoegdoening van die wordingsproses; die ander is meer toeskouers en toehoorders. Tog was ook hulle aandag en geduld noodsaaklike elemente waarsonder hierdie navorsing en proefskrif nie tot stand sou kon kom nie.

Geen mens is in staat om planne, op kort of lang termyn, in eie krag te voltooi nie. Tyd, energie en vermoëns is gawes wat 'n mens ontvang en waarmee hy verantwoordelik moet handel. Daarom gaan my erkenning en dankbaarheid in die eerste plek uit na Hom wat alles gee en ook hierdie werk moontlik gemaak het.

INLEIDING

Wie was Ben Viljoen? Hierdie vraag kan op twee maniere gestel word. Mense wat sy naam nie ken nie kan daardeur te kenne gee dat hulle graag meer oor hierdie - vir hulle onbekende - persoon wil hoor. Diegene wat wel van Ben Viljoen gehoor het, kan deur hierdie vraag blyk daarvan gee dat die vertolking van sy rol in die geskiedenis 'n aantal vraagstukke oplewer.

Is dit nie merkwaardig dat 'n Boeregeneraal wat 'n beduidende rol in die Tweede Anglo-Boereoorlog gespeel het en tydens die oorlog van kommandant tot assistent-kommandant-generaal gestyg het, in die vergeetboek geraak het nie? Baie artikels en populêre lewensverhale oor Boere-aanvoerders het verskyn en hoewel daar ook oor Ben Viljoen geskryf is, het sy nagedagtenis nooit volksbesit geword nie. Wanneer daar oor die oorsaak van hierdie verskynsel nagedink word, word die grensgebied van die twee betekenis van die vraag "Wie was Ben Viljoen?" betree. Die probleme rondom die vertolking van hierdie vraag hang ten nouste saam met die feit dat hy nooit - soos Botha, De Wet en De la Rey - 'n volksheld geword het nie, hoewel al die noodsaaklike elemente daarvoor in sy lewensloop aanwesig skyn te wees.

Hierdie studie is 'n poging om die vernaamste strydvrae rondom Viljoen te bespreek; sy lewensloop, sy karakter en ideale, bewonderenswaardige en minder mooi eienskappe; die plek wat hy volgestaan het en die plekke wat hy geweier het om vol te staan. Daar is talle aspekte in sy lewe wat hy met ander Afrikaners gemeen gehad het, maar daar is ook duidelike verskille wat Ben Viljoen inderdaad as 'n besondere persoon onderskei het. Telkens blyk dit dat hy nie in bekende en aanvaarde lewens- en gedragspatrone ingepas het nie. Sy individualisme was sô sterk dat dit hom belemmer het om volledig met ander mense en groepe te identifiseer. Daar is dus voldoende rede en ruimte om 'n studie aan Ben Viljoen te wy.

Met hierdie doelstelling word die terrein van die biografie betree. Die biografie is 'n erkende en gevestigde metode vir die beoefening van die geskiedeniswetenskap. Onder historici mag daar meningsverskille oor die wese en aard van die geskiedenis wees, maar daar word saamgestem dat geskiedenis in 'n groot mate op die werk en strewe van mense in die verlede betrekking het. Daarom kan 'n biografiese benadering selfs as een van die mees toepaslike metodes van die geskiedskrywing gereken word. Wanneer dit die historikus se uitsluitlike doelstelling word om slegs feite, gebeurtenisse en dokumente aan die verlede te ontruk, word die belangrikste rolspeler - die mens met sy ideale en dryfvere - verwaarloos. Die gevaar bestaan dan dat die geskiedenis inderdaad "ou nuus" word en dat die vormingswaarde van die bestudering van die verlede aangetas word. Dan is daar geen moontlikheid meer vir identifikasie nie.

Die biografiese metode het ondanks sy groot betekenis tot dusver nie die aandag gekry wat dit verdien nie. Die rede daarvoor is voor die hand liggend. Dit is 'n metode wat hoë eise stel. Dié wat Jan Romein se boek oor die biografie aandagtig gelees het, sal eerder geneig wees om 'n ander metode van geskiedskrywing te kies. Die vereistes wat Romein vir die geslaagde biografie en die biograaf neerlê, is inderdaad nie gering nie. Op sy unieke wyse formuleer hy dat die biograaf alle aspekte van sy onderwerp in die ware verhoudings en afmetings moet beskou en weergee. Die algemene moet algemeen, die individuele individueel, die grote groot en die kleine klein wees. Maar tegelykertyd moet in die algemene die individuele, in die kleine die grote, en omgekeerd, raakgesien word.¹ Dit is nie die skrywer se taak om te beoordeel of hierdie studie oor Viljoen aan dié hoë eise voldoen nie.

Romein stel nie net eise vir die biograaf nie - ook die onderwerp van die studie moet aan sekere vereistes voldoen. Die objek moet nie net maar 'n individu wees nie, maar ook 'n unieke persoonlikheid. Ongetwyfeld voldoen Ben Viljoen aan hierdie vereiste, maar Romein vra meer. Die beskrewene moet in sy lewe iets tot stand gebring het, iets van belang gedoen het wat spore nagelaat het.² Voldoen Ben Viljoen aan hierdie voorwaarde? Die vraag kan moeilik bevestigend beantwoord word, want hoekom sou hy dan 'n enigsins vergete figuur geword het? Dui dit nie juis op 'n moontlikheid van middelmatigheid of selfs onbelangrikheid nie? Daar is egter nog 'n ander moontlike keuse van onderwerp. Nie net die persoon wat groot dade verrig of sy naam gevestig het, kan 'n verdienstelike onderwerp van geskiedenisnavorsing wees nie. Dit is moontlik dat 'n biograaf deur middel van die lewensbeskrywing van byvoorbeeld 'n wewer uit die Middeleeue 'n skerper insig in hierdie tydperk verskaf.³ Iets dergeliks is inderdaad die geval met Viljoen. Sy lewensverhaal gee 'n ekstra kleurskakering aan die skildery waaroor ons van die ZAR en die Anglo-Boereoorlog beskik. In hierdie opsig kan 'n biografie oor Viljoen 'n bydrae in die Suid-Afrikaanse historiografie wees.

Maar selfs met al hierdie oorwegings het daar nog nie 'n einde gekom aan Romein se uiteensetting nie. Afgesien van gestelde vereistes vir die biograaf en die objek van sy studie, is daar ook voorwaardes ten aansien van hul onderlinge verhouding. Oor hierdie aspek het ook Dresden in sy beskouing oor die struktuur van die biografie baie lesenswaardige opmerkings gemaak. Volgens Romein moet daar 'n verhouding van antipatie/simpatie tussen die biograaf en sy onderwerp bestaan.⁴ Dresden meld in hierdie opsig 'n verloop van bewondering, afsku

1) J. Romein, De biografie, pp. 11 - 12.

2) Ibid., p. 141.

3) Ibid., p. 140.

4) Ibid., pp. 144 - 146.

en respek. Vir Romein is die sleutelwoord "verstaan"; Dresden se mening is dat die biograaf sy onderwerp moet "besit en wees" (Hij moet het hebben en zijn).⁵ Dalk kan mens sê dat die biograaf hom in sy onderwerp moet (kan) inleef sonder om hom met sy onderwerp te vereenselwig. Hy moet sò na aan die beskrewene staan dat hy as 't ware met hom gesels, maar tegelykertyd moet hy genoeg afstand bewaar sodat hy objektief kan wees.

Die probleem van betrokkenheid en afstand wat ter sprake kom in verband met die verhouding tussen die biograaf en sy onderwerp speel ook 'n rol by die beoordeling van die beskikbare bronne. Viljoen het self 'n aantal boeke gepubliseer waarin hy veral aandag aan gebeurtenisse tydens die Anglo-Boereoorlog gegee het.⁶ In hierdie boeke is 'n duidelike element van selfverdediging te bespeur, sodat sy interpretasie met versigtigheid hanteer moet word. Dieselfde versigtigheid is ook nodig wat sy weergawe van die feite betref. Viljoen het nie uitgeblink in noukeurigheid nie. Dit is deels verskoonbaar, aangesien hy sy eerste boek geskrywe het sonder dat hy oor sy aantekeninge beskik het. Maar daar is ook ernstige gebreke in sy latere boeke ten opsigte van die korrekte weergawe van feite. Viljoen het ook hoegenaamd nie absolute noukeurigheid nagestreef nie, want die boodskap wat hy deur middel van sy boeke wou oordra, was vir hom belangriker.

Diegene wat oor Viljoen geskrywe het, kon ook nie altyd die regte afstand handhaaf nie. Viljoen was 'n omstrede figuur en die oordele van verskillende persone oor hom is gevolglik grootsliks deur hul voor- of afkeure bepaal. Veral die biografiese skets van dr. W.J. Leyds bewys baie duidelik dat Leyds beslis geen bewonderaar van Viljoen was nie. Latere skrywers wat aandag op Ben Viljoen wou vestig, het partykeer bloot uit bewondering vir Viljoen geskrywe. Hier kan gedink word aan die artikels van D.W. Krüger en H.C. Viljoen. Moontlik was Gustav Preller, wat volgens moderne historici nie normaalweg in objektiwiteit uitgeblink het nie, die mees ewewigtige beoordelaar van Viljoen.

Gelukkig is 'n biograaf nie net aangewese op die werk van ander skrywers nie. Argivale bronne bied dikwels meer inligting as wat aanvanklik die geval skyn te wees. Aangesien Viljoen 'n bekende openbare persoon was, het koerante baie aandag aan sy doen en late gegee. As joernalis het hy ook self sy oordeel oor talle sake uitgespreek. Aangesien die Viljoens hul hele Transvaalse periode in Krugersdorp/Roodepoort gewoon het, kon die argiewe van hierdie distrik ook met

5) S. Dresden, De structuur van de biografie, pp. 77 - 82.

6) Die Engelse en Nederlandse uitgawe van Viljoen se herinneringe verskil ingrypend Die meeste verskille is weglatings of toevoegings en klein verskille in die weergawe van die feite. Daar is egter ook punte waarop die twee uitgawes mekaar weerspreek. Oor die algemeen is na een van die twee bronne verwys - slegs waar hulle nie ooreenstem nie, is beide uitgawes vermeld.

vrug geraadpleeg word. Deur Viljoen se betrokkenheid by veldtogte teen swart stamme, die oprigting van 'n vrywilligerkorps en sy optrede as veldkornet, is ook die argief van die Kommandant-generaal en die Staatsekretaris goed voorsien van inligting oor sy werksaamhede. Hierdie rykdom van argivale inligting omvat die Transvaalse periode van omstreeks 1890 tot 1900. Die eerste periode van die oorlog is ook goed gedokumenteer, maar na die ontbinding van die Transvaalse magte by Hectorspruit in September 1900 is argivale bronne taamlik beperk.

Op enkele uitsonderings na moes daar van aantekeninge, dagboeke en herinneringe van deelnemers gebruik gemaak word vir inligting oor die guerrilla-periode. Oorlogsdagboeke wat deur die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing gepubliseer is, ongepubliseerde dagboeke in die argiewe en ook talle brokkies inligting uit die aanwinste en versamelings in die Staatsargief, het 'n aanvaarbare vergelykingsbasis verskaf. Dit is 'n voordeel dat sowel bewonderaars as kritici van Viljoen oor hierdie periode geskrywe het. Onder die bewonderaars kan met name die drie Viljoen-broers genoem word en onder die kritici, C.H. Muller en S.P.E. Trichard. Die dagboek van R.W. Schikkerling verdien besondere vermelding. Hierdie skrywer het deur sy skerp waarnemingsvermoë en effens filosofiese beskouings 'n baie bruikbare en ewewigtige verslag gegee wat boonop nog baie lesenswaardig is.

Ten opsigte van inligting oor die na-oorlogse tydperk moet 'n onderskeid gemaak word tussen Viljoen se optrede in Europa en Suid-Afrika (waaroor die bronne redelik beskikbaar is) en die Amerikaanse tydperk. Dit was onmoontlik om in Mexiko en die VSA navorsing te gaan doen, waardeur die primêre bronne nie benut kon word nie. Ook die persoonlike nalatenskap van Ben Viljoen was nie beskikbaar vir navorsing nie⁷ en D.W. Krüger se argief het geblyk geen besonderhede oor Viljoen te bevat nie.⁸ Hierdie redes het daartoe gelei dat geen volledige biografie oor Viljoen geskryf kon word nie.⁹ Die onderwerp is beperk tot Viljoen se rol in die Suid-Afrikaanse geskiedenis. Om dié rede is ook die woord "generaal" in die titel opgeneem, wat duidelik sy Suid-Afrikaanse bande weergee. Sonder die Anglo-Boereoorlog sou Viljoen nie gewees het wat hy was nie. Hoewel hy nie in die eerste plek 'n militêre figuur was nie, is sy bekendheid in 'n hoë mate te danke aan sy optrede as generaal. Nietemin was dit belangrik om 'n kort oorsig van Viljoen se lewensloop in Amerika te verskaf. Hierdie hoofstuk kon egter nie op eie navorsing gebaseer word nie.

Buite die feit dat daar nie aan die vereiste van volledigheid voldoen kon word

-
- 7) Brief, Prof. H.C. Viljoen, Stellenbosch - Die skrywer, 28 Februarie 1990.
8) Brief, Mej. H.M. Buys, Potchefstroom - Prof. F. Pretorius, 30 Junie 1992.
9) D.W. Krüger, Genl. Ben Viljoen in die vreemde, (Die Huisgenoot, 1 Maart 1974, p. 6).

nie, is dit moontlik dat daar ook nog van 'n tweede punt van Romein se vereistes vir 'n biografie afgewyk is. Hy skryf dat 'n biografie geen etiek, geen psigologie, geen antropologie en geen geskiedenis mag wees nie.¹⁰ Daardeur wil Romein waarsku dat die biograaf hom tot sy onderwerp moet beperk. Etiek, psigologie en antropologie as hulpwetenskappe het egter wel hul plek. Wat die geskiedenis betref, staan sake egter anders. Wanneer die keuse van die onderwerp - soos in hierdie geval - nie op uitsonderlike persoonlike verdienstes gebaseer is nie, maar as 'n beeld van 'n tydperk (soos by die wewer uit die Middeleeue), dan is die biograaf wel deeglik met geskiedskrywing besig. Daarom is enersyds gepoog om streng by die onderwerp te bly en nie onnodig uit te wei nie. Andersyds is ook nie gehuiwer om oor sake waarin Viljoen 'n beduidende rol gespeel het, uit te brei en 'n volledige historiese agtergrond te verskaf nie. Daarom is byvoorbeeld nie ingegaan op probleme rondom die Johannesburg-kommando nie, omdat Viljoen in die sake self geen rol gespeel het nie - hy moes hulle slegs hanteer. Daar is tog wel aandag gegee aan die oprigting en ontwikkeling van "De Volksvereniging" omdat Viljoen 'n leidende rol daarin gespeel het en die verwikkelinge rondom hierdie organisasie help om 'n beeld van Viljoen te vorm.

Dit wil voorkom of Romein se eis dat die biografie geen geskiedenis mag wees nie, gegrond is op die vrees dat die onderwerp van die biografie op die agtergrond kan raak deur te veel klem op die geskiedenis te plaas. Romein sien ook self die gevaar as hy erken dat die geskiedenis 'n rol in die biografie speel, omdat daar 'n interaksie is. Die biografie moet aandag gee aan die invloed van die tydsomstandighede op die persoon en wat die persoon tot die tydperk bygedra het.¹¹

Volgens Romein moet die onderwerp te alle tye sentraal staan, sowel formeel as struktureel.¹² Daarom is die lewensverhaal van Viljoen vervolgens chronologies weergegee, met een uitsondering. In die tydperk tussen 1890 en 1900 het Viljoen op drie gebiede gefunksioneer; as joernalis, veldkornet en politikus. Hierdie drie werkerterreine is in parallelle hoofstukke behandel. Hoewel sy optrede as politikus slegs in die laaste jare van genoemde periode geval het en hy selfs as veldkornet moes bedank om aan die verkiesings deel te neem, is tog besluit om Viljoen as politikus voor Viljoen as veldkornet te bespreek. Die rede vir hierdie afwyking van die streng chronologie is dat sy optrede as politikus by sy werk as joernalis aansluit, en net so is daar 'n logiese verband tussen sy funksies as veldkornet en kommandant. In die laaste hoofstuk is 'n opsommende beoordeling van Viljoen opgeneem.

10) J. Romein, De biografie, pp. 148 - 160.

11) Ibid., p. 156.

12) Ibid., p. 162.

Benjamin Johannes Viljoen.
(7 September 1868 - 14 Januarie 1917)
Foto geneem omstreeks 1908.